

Еволюція розвитку азербайджанської теми в українській літературі другої половини ХХ – початку ХХІ століття

З. К. Алієва

Кафедра тюркології Інституту філології імені Тараса Шевченка

Paper received 22.03.17; Accepted for publication 28.03.12.

Анотація. У статті досліджено еволюцію розвитку азербайджанської теми в українській літературі другої половини ХХ – початку ХХІ століття. Показано проблеми, що пов'язані з втратою і відновленням культурної ідентичності азербайджанців та українців в умовах глобалізації: культурна маргіналізація соціуму; загострення протиріч між національною, етнічною, соціальною та регіонально-територіальною ідентичністю. Розкрито сучасний стан та розвиток національної літератури азербайджанців та українців у взаємозв'язку з їх культурною ідентичністю. Показано вирішальне значення релігії та відродження традицій для відновлення культурної ідентичності.

Ключові слова: еволюція, література, дискурс, Україна, Азербайджан, роман, поезія, проза.

Постановка проблеми. Еволюція розвитку азербайджанської теми в українській літературі має багаторічну історію. Більше п'ятисот тисяч азербайджанців, які живуть в Україні, брали безпосередню участь у зміцненні незалежності, захисту державної безпеки, забезпеченні стратегічних інтересів, посиленні економіки республіки. Надаючи величезного значення встановленню зв'язків з Азербайджаном, зміцненню двосторонніх відносин і співробітництва в рамках міжнародних законів, вони сприяли закладенню основ дипломатичних відносин, співіснування і співпраці між двома країнами з 1992 року. Ця співпраця надалі відкрила нові можливості у відносинах Азербайджану з Україною, що має особливу вагомість у сучасних умовах, і стало опорою для Баку, що зіткнувся з низкою проблем після становлення незалежності Азербайджанської Республіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання еволюції розвитку азербайджанської теми в українській літературі другої половини ХХ – початку ХХІ століття займалися такі видатні науковці як: Науменко М. [0], Іванчук Р. [0], Ващабзада Б. [0], Нариманов Нариман [0], Івакін Ю.О. [0], Смілянська В.Л [0]. та ін.

Об'єктом нашого дослідження є еволюція розвитку азербайджанської теми в українській літературі другої половини ХХ – початку ХХІ століття

Предметом дослідження є літературні та художні образи в українській та азербайджанській літературі, їх еволюція та взаємозв'язок.

Мета роботи полягає у вивченні еволюції розвитку азербайджанської теми в українській літературі другої половини ХХ – початку ХХІ століття з урахуванням сучасного аспекту розвитку між двома країнами.

Виклад основного матеріалу. Українсько-азербайджанські культурні та літературні зв'язки мають давню історію. За словами мистецтвознавця та історика Л. А. Лелекова, вони сягають корінням IX-X ст. і набувають справді ознак культурних із першої половини XIX ст. У цей час і Україна, і Азербайджан уже перебували в складі Російської імперії, що деякою мірою створювало сприятливі умови для контактів між двома народами на всіх рівнях. Ці зв'язки проявлялися в гастролях українських артистів в Баку, особистих контактах і дружбі окремих представників української та азербайджанської літератур [0].

Наприкінці XIX – на початку ХХ ст. багато представників інтелігенції Азербайджану, одержавши освіту в Україні, висловлювали своє ставлення до неї в своїх творах. У радянські роки представники української інтелігенції (М. Упенік, Н. Байдаченко, М. Безпощадний, Б. Черкаський, С. Фарбер та інші) відвідували Азербайджан, знайомилися з історією, культурою та літературою цієї країни. Сходознавець зі світовим ім'ям А. Кримський (1871-1942) ще в студентські роки

цікавився творчістю Нізамі, азербайджанською мовою, культурою, історією; написав книгу «Нізамі та його сучасники», значна частина якої була завершена й надіслана в Баку 1940 р., наукові праці «Тюрки, їх мови та літератури», «Тюркська народна словесність», «Азербайджанська література» [0]. У період перебування України й Азербайджану в складі єдиної держави культурні зв'язки стали складовою частиною загальнодержавної політики, хоча особисті взаємини між діячами культури неодмінно мали місце. Довгий час стверджувалося існування єдиної наднаціональної спільності – «радянського народу».

Вагоме місце у розвитку азербайджанської теми в українській літературі другої половини ХХ – початку ХХІ століття має видавнича справа, а саме видання публіцистичних творів, друк газет та журналів, наприклад, газета «Миллет», у якій розповідалося про стародавню історію, багату культуру, традиції та звичаї, що свідчать про тисячолітню кровну пам'ять Азербайджану, в кожному номері друкувалися аналітичні статті про карабаські події. У ній також регулярно висвітлювався динамічний розвиток азербайджано-українських відносин у сферах економіки, політики, культури, науки та освіти. Публікація цікавих матеріалів про життя азербайджанців, які проявили героїзм в боротьбі за свободу Криму, стала вже традицією. В останні роки цей друкований орган, що виконує ідеологічну місію по формуванню та розвитку азербайджанської діаспори в Україні, намагається сприяти політиці успішних реформ і впевненою інтеграції країни у світове співтовариство [0].

Зміцненню взаємостосунків сприяла діяльність газети «Савалан» - друкованого видання Дніпропетровської обласної організації Конгресу азербайджанців в Україні, який виходить із березня 1998 року. Видання висвітлює життя азербайджанської діаспори в Україні, публікує аналітичні статті про азербайджанські реалії.

У газеті «Савалан» провідною ідеєю є гасло «Не питай, що зробила для тебе Батьківщина, скажи, що ти для неї зробив» і дбайливо ставиться до своїх історичних коренів, провідна ідея аналітичних статей, що відображають історичні факти і події, звернення до витоків, пам'яті народу, висвітлення положення Азербайджану, успіхів у сфері управління, науки, культури, освіти, охорони здоров'я, індустрії та економіки. Поряд із Рейхан Аміровою, Лейлою Агамалієвою, Айгюн Мамедовою, Сарвер Гамідовою та ін. на сторінках газети друкувалися такі відомі азербайджанські журналісти, як Азад Шаріф, Сахіб Джамал та Ісмаїл Умудлу [5. Науменко М. Українсько-азербайджанське співробітництво в галузі культури (1991-2008). [Е. ресурс]. Режим доступу].

Друковане видання Конгресу всеукраїнських азербайджанців «Голос Азербайджану» було засновано в 1999 році. Газета в основному поширює інформацію

серед широких мас населення про заходи Конгресу всеукраїнських азербайджанців, про стародавню історію, багату культуру та традиції Азербайджану, а також висвітлює карабаські реалії. У газеті, що видається раз на місяць, йдеться про дружні азербайджано-українських відносини, стратегічне партнерство обох країн на міжнародній арені, внутрішній і зовнішній політиці.

Газета «Вогні Азербайджану» зареєстрована в 2002 році. Газета взяла на себе місію захисту прав азербайджанців, що проживають у Дніпропетровську. Вона інформує читачів про стародавню історію, багату культуру, традиції та героїчні подвиги азербайджанського народу. Газета видається азербайджанською, російською та українською мовами, в кожному своєму номері друкує статті про акти геноциду, поетапної депортації, тероризм та загарбницьку політику вірмен проти азербайджанців. Виходить видання раз на місяць і розповсюджується безкоштовно.

В історію азербайджано-української дружби увійшло і перебування у братній республіці українського прозаїка Олесь Донченка. Олесь Донченко займає почесне місце в українській радянській дитячій літературі. Він був одним із її заспівувачів, невтомним творцем і пропагандистом. Десятки поетичних, драматичних і прозових творів вийшли за три десятиріччя з-під його пера і принесли йому заслужену славу талановитого дитячого письменника України [0].

О. Донченко належав до передової, демократично настроєної частини молоді. Брав активну участь у літературному та драматичному гуртках, для яких написав кілька п'єс та водевілів, вступав з читанням власних віршів на шкільних вечорах, захоплювався Гоголем, Чеховим, Горьким, Буніним, Короленком... 1918 року, коли юному поетові виповнилося шістьнадцять років, на сторінках лубенської повітової газети з'явився перший його вірш «Журливая пісня, журливі звуки». Вірш був наслідувальний і недовершений, але молодий автор пишався своїм успіхом. 1923 року Олесь Донченко починає працювати в редакції повітової газети «Червона Лубенщина» і друкує на її сторінках свої вірші. Після приїзду до Харкова він вступає в письменницьку організацію «Молодняк», що утворилася з письменників-комсомольців у листопаді 1926 року і вела гостру боротьбу проти ворожої ідеології, проти занепадницько-міщанських проявів в українській літературі, відстоюючи братерське єднання українсько-радянських письменників з передовими письменниками інших народів Радянського Союзу. У цей час О. Донченко наполегливо вчиться літературній майстерності у класиків і в радянських письменників, які вже мали більший досвід. Зокрема великий вплив на нього мала поезія Володимира Сосюри. 1932 року Олесь Донченко їде в Баку, щоб вивчити життя нафтовиків Каспію, побачити, як на відвойованій біля моря території закладають вони нафтові свердловини... Повернувшись з багатими враженнями з Азербайджану, він пише роман «Море відступає» (1934), у якому змальовує трудові будні робітничого класу, героїзм радянських людей на будовах першої п'ятирічки. В основу його роману покладено матеріали, зібрані письменником під час перебування на Бібі-Айбатському нафтопромислі 1932 року. Нелегко встановити, хто ж головний герой твору. Так, вочевидь, автор і не ставив перед собою завдання особливо виділяти одного або декількох персонажів. Рисами героя, характером мужніми цільним письменник наділив більшість дійових осіб свого роману. Мине час, але навечно залишиться в пам'яті нащадків трудовий подвиг молоді 30-х років, завдяки якому у Каспію була відвойована земля з багатющими

нафто ресурсами, і Радянська країна здобула могутні запаси «чорного золота».

Можна стверджувати, що Олесь Донченко був першовідкривачем азербайджанської теми в українській літературі. Важливе місце і в азербайджанській літературі належить творам на українську тематику. Схожість наших історичних долів у минулому, спільність нашого соціалістичного буття в сьогоденні і прекрасні ідеали майбутнього – як ніщо інше ріднять і об'єднують два народи.

Завжди будуть близькі і зрозумілі українцям твори СамедаВургуна, вірші та оповідання А. Алекперзаде, Г. Аббасзаде, Н. Гасанзаде, А. Аджалова про азербайджанців, загиблих за визволення України від німецько-фашистських загарбників. Не слабшає зацікавленість класичної та нової азербайджанської літератури і в Україні. Дружба двох класиків радянської поезії – Павла Тичини та СамедаВургуна залишилась вигравіруваним золотими літерами на сторінках історії культурних зв'язків братніх республік. В УРСР неодноразово публікувалися твори С. Вургуна. Поема геніального Нізамі вийшла друком 1947 року, стараннями Київського держуніверситету та видавництва в Баку були направлені на стажування кілька людей.

Постмодернізм не представлено у власній філософській глибині, його світ – це світ «поверхонь», гра миттєвостями. Представників літератури хвилює власне реальність без її ілюзорності. Постмодерн розчарований світом, саме розчарування він намагається прикрити грою (дискурсивною грою).

Постмодерна гра йде в тіні, в напівтемряві культури. Доказом цього слугують характерні постмодерні поняття, що дають змогу здійснити дискурсивний аналіз над світом знаків. Зокрема показовим є поняття «різома» (Дельоз Ж., Гваттарі Ф.) – образ кореневої системи рослини – образ суто підземний. Умберто Еко хотів писати про сміх та замкнену культуру, і взяв для образності «лабіринт» – образ, теж підземний.

Саме в «лабіринті» або в «різомі» укладено світ постмодерністів, це символічний простір, де він може проявляти себе повною мірою. У цьому сенсі постмодернізм стикається зі світом бароко, відрізняючись від нього тим, що, якщо в бароко гра була ще чимось значущим, то тут і власне ставлення до гри стало ігровим.

Наступним дієчем, що справив значний вплив на розвиток азербайджанської теми в українській літературі другої половини ХХ – початку ХХІ століття був Іван Драч, який здійснив видання збірника та їх переклад азербайджанською мовою в Баку. Його назва була «Ніж у сонці», як у однойменної поеми, переклав його давній друг українських письменників Аббас Абдулла [0].

Стрижем культурної еліти суспільства завжди були люди, що поєднували талант і високі моральні якості. Тому всі трагічні «перезавантаження» нашої історії ставили цю частину суспільства під удар у першу чергу. Авторитарні системи незалежно від кольору та ідеології прагнули мати справу із сірими, безликими масами, добре керованими й маніпульованими, тож сильні особистості, до того ж озброєні моральною вищістю й авторитетом, були для них найнебезпечнішими. Тоді поставала необхідність вибору: лишаєшся самим собою, але за велику ціну, мірилом якої могло бути життя.

Коли йдеться про дисидентів, найчастіше пригадуємо прізвища Івана Світличного, Левка Лук'яненка, В'ячеслава Чорновола, Миколи Руденка, Василя Стуса. Сьогодні хотілося б згадати про ще одну знакову постать в історії українського правозахисного руху, журналіста, перекладача Валерія Марченка.

Аналізуючи російсько-комуністичну колонізаційну

політику, автор «листа-послання» виходить на проблему страху, який сіяла тоталітарна система, та мужності людей, які їй протистояли. Автор простежує генезу людської природи, яка з обережності, просякнута страхом, через пристосуванство мімікріє до ренегатства й зради. Засуджує «гідке ремігання неможливості відділення» [0, с. 470] українців, нагадуючи в той самий час, що «Азія, Африка, Латинська Америка визволилися від колоніальної залежності, а національна ідея заповонила світ» [0, с. 470].

Дейний зміст листа розкривається на парадоксах: діда – будівника нового життя, держава засилає до сибірського ГУЛАГу. А коли після розвінчання культу особи Сталіна він розповідає правду про радянські концтабори, на нього одразу силпються виклики до партійних органів, які загрожують жорстоким покаранням. Онук-максималіст дорікає, що будучи людиною передовою, знаючою, дід навчав студентів із чужих шпаргалок, заколисував його, «охороняв від життєвих бур» [0, с. 470], щоб не пробудити в ньому почуття помсти. Врешті-решт робить висновок, що найпринизливіше й найганебніше для інтелігента – це бути «некорисним для народу» [0, с. 470].

Представники постмодерну реалізували задум власних ігор. Кожен «гравець» рухається самостійно і грає згідно з правилами, значущими тільки для нього (порядок дискурсу). Пошук буттєвого ігрового дискурсу, тобто об'єкт-суб'єктних, суб'єкт-об'єктних відносин у соціокультурному розумінні може бути позначений у такому викладі, як: ігровий дискурс у широкому сенсі – комунікативна подія, що відбувається між мовцем та слухачем (спостерігачем, читачем тощо) в процесі комунікативної дії в певному часовому, просторовому та іншому контексті. Ця комунікативна дія може бути мовною, письмовою, мати вербальні й невербальні складові. Типові приклади – звичайна розмова з одним, діалог між лікарем та пацієнтом, читання газети (соціологічний підхід: аналіз побутової розмови).

Варто згадати перекладача та письменника Сергія Грабара, який спрочинив значний вплив на розвиток літературно-культурних відносин між Україною та Азербайджаном. Сергій Грабар (12квітня1954 року) – український письменник і перекладач. Народився у Києві 12 квітня 1954 року; закінчив українське відділення філологічного факультету Київського державного педагогічного університету ім. Драгоманова. Деякий час викладав у школі. Працював у видавництві «Наукова думка», пізніше – упродовж 15 років – працював у Києво-Печерській Лаврі.

1992 року перейшов на роботу до Генеральної дирекції з обслуговування іноземних представництв. З лютого 2004 р. – заступник генерального директора Державного підприємства «Національна туристична організація». З 2005 р. – виконавчий директор Української будівельної асоціації.

Автор статей і публіцистичних матеріалів з питань історії, культури, релігії, літератури та живопису. Лауреат 5-го Міжнародного кінофестивалю «Вітер мандрів»; лауреат премії ім. І. Огієнка та міжнародної літературної премії ім. Шахлара Акперзаде (Азербайджан). Автор поетичних збірок і новел, його твори перекладаються на тюркські мови, на російську, хорватську, німецьку мови. Сам С. Грабар перекладає з хорватської, македонської, турецької і російської мов «Нахнення» (Київ: Такі справи, 1999); «Пелюстки надії» (Київ: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2002); «Твоє ім'я» (Київ: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2006); «Від першої особи» Київ: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2000); «Стан душі» (Київ: Амадей, 2004); «Сецесія» (Київ: Факт, 2007); «Притчі» (Івано-Франківськ:

Тіповіт, 2008); «Вибір» (Тернопіль: Джура, 2009); «Кава Меланж» (Київ: Факт, 2009)

Азербайджанська поезія зуміла вберегти те, що втратила поезія західної цивілізації. Зокрема в ХХ сторіччі, це людинолюбство, яке в західній моделі знайшло вияв через філософію францисканства. Водночас це людинолюбство походить від розуміння того, що людина – це творіння Бога у світі, а отже, людська повсякденність, опоетизована у світовій літературі «свята буденність» насправді – найважливіше. Якщо ти любиш Іншого (чи людину, чи найменшу комашинку), то, мабуть, у тобі живе Голос Божий. Бог дарував людям можливість жити в природі й насолоджуватися бодай подобою того, що нашою мовою називається раєм.

В ісламській культурі існує розуміння того, що кожний текст існує в полі божественного духу. Духовний світ ісламу – це світ численних дзеркал, що рефлектують одне одного. Вони вибудовані в колі, в центрі якого найвизначніша фігура із серпанком на обличчі. Ця фігура, що заглиблена в себе, належить Мутакалліму (арабською), тобто тому, хто в слові творить реальність. Таким є сам Мухаммед. Сам Аллах – повсюди, він усіхній, усеприсутній і неподільний. Натомість через пророка говорить Бог. Аллах не може бачити себе й усвідомлювати власну самість, натомість здатність до рефлексії – риса Мухаммеда. Оповідач стає творцем простору, його деміургом. Водночас творці оповіді в ісламській культурі – це не надреальні істоти. Як відомо, арабський світ не пам'ятає шляхетних муєдзинів. Натомість кожний *мукаллім* (той, хто мовить арабською) пересотворює буденний простір на щось сакральне.

....поети, ви не поети,

поети, ви не творці,

а тільки фіксатори,

фіксатори гармонії

та речей, які існують у просторі – і без нас,

реалії, діянь, образів реальних діянь фіксатори.

(«Поети, ви не поети», с. 16. Пер. М. Кіяновської).

Усе написане – це не творіння однієї людини, а лише віддзеркалення іншого виміру. Ось він, структуралізм у східному уявленні, коли твір – це не твір, а лише письмо, а точніше, «слід», «присутність відсутності» вищого буття. Автор – не митець, а тільки скриптор, записувач, ретранслятор. Арабський поет Салім Бабуллаогли у новій збірці, що вийшла в перекладі українською мовою, підтвердив цю думку. Головне, що в такому світі нічого не існує випадково: все гармонійно пов'язано, а найвищим зразком цієї космічної гармонії постає орнамент, який у східній культурі аж ніяк не виконує функції декору, зізерунка. Це повноцінний сюжет людського світу, який на найтоншому рівні уподібнюється до життя – плинного, стихійного, енергійного і водночас багатовимірного. На ці розлогі роздуми про специфіку арабського художнього простору і мислення спонукає перша перекладена українською мовою книжка азербайджанського автора Саліма Бабуллаогли, що вийшла друком наприкінці 2009 року у видавництві «Факт». Поетична збірка має назву «Гімн людей у масках». Вірші запропоновано в перекладах Маріанни Кіяновської, Василя Герасим'юка, Сергія Грабаря та Олексія Зараховича. Коротеньку передмову для українського читача запропонував Дмитро Стус. Чому все ж таки в назву цієї збірки винесено назву вірша «Гімн людей у масках»? І справді, з одного боку, людина щохвилино змінює маски. Ми весь час вдягаємо на себе маску, писав Ларошфуко. Головне, щоб ця маска не приростала до нашого обличчя.

Скажіть мені

Роздрібну ціну одного людського життя –

І я вам скажу оптову вартість цілого світу.

(«Скажіть мені роздрібну ціну одного людського життя», с. 70. Пер. М.Кіановської).

Поетичний голос Саліма Бабуллаоглі прагне дошукатися справжності; того, що робить людину неповторною і людяною. Водночас карнавальність, театральність – це не гандж. Мені здається, що ця риса не ставиться на карк людині, інша річ, що в XXI сторіччі ми все більше віддаляємося від поняття «справжності».

*Звичайно, звичайно, звичайно один день,
один день, один чудовий день,
один пречудовий день,
настане, настане, настане, настане,
прийде, прийде, прийде, прийде, напевно,
проміне, проміне, проміне тоді біль,
всміхнешися, всміхнешися, всміхнешися, напевно,
у цьому немає нічого дивного,
бо навіть якщо це останній день,
навіть якщо це кінець твого довгого життя,
той один день завжди найчудовіший.*

(«Присвячується серцебиттю», с. 14. Пер. М. Кіановської).

Карнавал, театральна площа – одне з центральних місць в ісламській культурі. Саме площа, перетворена в карнавалі, стає сакральним простором істинного буття. А весь час навколо нас – лише холодні манекени, які з мільйонів телеекранів вимовляють завчений текст або ж кривляються, роблячи вигляд, що в такому кривлянні і криється суть нашого «безплідного» часу, якому судилося жити в добу після-постмодерну. Салім прагне утривалити людське, а це можна зробити тоді, коли перед тобою не маска, а обличчя, зі зморшками, відповідно до віку і реального стану речей.

*Вигойдується полотно на шворці;
листок виноградний вклоняється троянді;
верба кущоводить волосся;
квітка прощається із комахою;
кущик трави на піскувнику відмовляє метеликам,
хитаючи головою;
<...>*

*і хоч насправді це всього лише віє вітер –
ти замовкаєш, не бажаючи лицемірити...*

(«Вітер», с. 15. Пер. М. Кіановської).

Треба зауважити, що Салім Бабуллаоглі – людина інтелектуал, головний редактор азербайджанського журналу «Світова література» (аналог українського журналу «Всесвіт»), а отже, автор добре обізнаний зі світовою літературою. Також Салім – лауреат премії «Перекладач року» (за переклади Й. Бродського) Міністерства молоді (Баку, 2002); першої премії журі Міжнародного поетичного фестивалю ІЛЕСАМ ім. М. Фізулі (Анкара, 2004); премії «Золоте перо» (Бішкек, 2006). Головний редактор журналу «Світова література» (Азербайджан), член міжнародного ПЕН-клубу.

Багато спільного і в історії азербайджанського та українського народів. Як Азербайджан, так і Україна століттями перебували під іноземним гнітом, але завжди боролися за національне визволення. Поезія Алі Керима «Вершини шехідства» і «Руки Бабека» створена наприкінці шістдесятих років. У першому вірші – картина мученицької смерті великого поета Імадеддіна Насімі. Привсьому трагізмі відтвореної атмосфери, вірші аж ніяк не просякнуті безвихіддю – від нього віє енергією людської волі, захопленням перед міццю особистості – Насімі. Відбувається поетичний парадокс – страх, жах, які викликає в очевидців ця бузувірська кара, передається самим катом, здивованим безстрашною жертви.

Насімі, умирая, уничтожает палачей, смертью смерть поправ.

*Тому назад шестисот годов,
Последнюю теряя кровь,
Терпя безумне терзанья*

*На этой распроклятой тверди,
Он уходил в бессмертье...*

Вірш «Руки Бабека» ріднить з поетичним твердженням героїчної самовідданості, сили духу людини, переконаного в праведності своєї боротьби за свободу, честь і гідність рідного народу.

*В кровавом омуте, поверх
Голов глядящий в доль Бабек:
Восстаньте, други, и полками
Врагов отечества гоня,
Моими грозными руками
Рубитесь, бийтеся без мене! «Руки Бабека» – один з прекрасних поетичних зразків, присвячених війні – патріоту.*

Пам'ять про героїв, що вирушили насмертний бій заради свободи Батьківщини, нетлінна. Вона передається з покоління в покоління, переживає століття. Література, особливо поезія, – хранитель цієї історичної пам'яті про заступників народу і поборників свободи.

Останнім часом співпраця між Україною та Азербайджанською Республікою у сфері фізичної культури, спорту та молодіжної політики набуло певного динамізму. Підтвердженням цьому є низка візитів делегацій молодіжного, студентського спрямування обох країн, участі спортивних федерацій та фізкультурно-спортивних товариств у заходах різного рівня, що відбуваються як в Україні, так і в АР.

Також варто зазначити, що 4-6 лютого 2015р. в рамках Українсько-азербайджанських науково-літературних зустрічей відбулася поїздка представників української наукової та культурної інтелігенції до Баку, а також зустрічі з азербайджанськими колегами, представниками Міллі Меджлісу (парламенту), Міністерства культури і туризму Азербайджанської Республіки, Спілки письменників Азербайджану, Центру Художнього Перекладу та Літературних Зв'язків, Національної академії наук Азербайджану. Ініціатором та спонсором заходів виступило Міністерство культури і туризму Азербайджанської Республіки [0].

Під час перебування в Баку українські письменники та науковці відвідали могили Гейдара Алієва, «Алею шахідів», основні центри сучасної культури Азербайджану. У Спілці письменників Азербайджану відбулися читання та зустрічі з азербайджанськими шанувальниками української літератури. Найближчим часом в українському видавництві «Ярославів Вал» готується до друку повість «Білий овець, чорний овець» Анара (Анара Расул огли Рзаєва) - голови Спілки письменників Азербайджану [0].

Висновки. Літературний процес другої половини XIX століття як України, так і Азербайджану характеризується активізацією інтересу до феномену духовної само ідентифікації в загальному контексті відтворення великомасштабної картини національного життя. У зв'язку з цим загострюється увага письменників не тільки до питань індивідуально-особистісного плану, але й до проблем духовності соціуму.

Конфліктоутворюючим початком виступає зіткнення ціннісних орієнтацій старого соціального устрою з новими - капіталістичними і соціалістичними. Прагнення всебічно представити побут і буття азербайджанського етносу, зокрема релігійно-конфесійну сторону, що визначило тяжіння як до епічнічних, так і публіцистичних жанрів, великої ідеї формі, до форми роману, що дають максимальну можливість адекватно відтворення духовних цінностей.

Ретроспектива образу Азербайджану в українській літературі та культурі дозволяють відтворити неповторний імпульсивний стиль цілісного прочитання тексту доби, сприяють духовному проникненню у світ митця.

У XX столітті явища етнокультурної фрагментації,

міжетнічні конфлікти, що розвиваються на пострадянськомому і загальносвітовому просторі, актуалізували інтерес до етнічної проблематики, підштовхнули наукову думку до пильного вивчення механізмів, векторів та динаміки формування й розвитку етнічних спільнот, їх впливу на процеси культурного розвитку націй і народів. Поєднуючи елементи постмодерну і критичного мовлення, переплітаючи цитати з фрагментами вражень, спостережень, діалогів з культурними та літературними явищами.

Для таких багатонаціональних і мультикультурних країн, як Азербайджан і Україна, питання стану та культури, рецепції, як феномена «багатошаровості» культур, що виникають як наслідок рецепції культурних цінностей. Ця «багатошаровість» характерна для сучасного суспільства, для міжнаціонального спілкування. У ХХІ столітті міжкультурна комунікація - це процес взаємного зв'язку і взаємодії представників різних культур. Це специфічна взаємодія, в якій відбувається обмін інформацією, досвідом, уміннями і навичками носіїв різних типів культур.

Сучасне вітчизняне літературознавство та імагологія пропонують різні погляди на питання пограниччя культур, взаємодію, підкреслюючи відтворення літературної історії в українському та азербайджанському літературному дискурсі.

Літературна рецепція дозволяє переосмислення як уявлень про культурну цілісність, так і поняття про наявність культурного різноманіття соціуму, враховує якість взаємин між спільнотами Азербайджану та України у культурному, етнічному або соціальному вивах. Літературні образи Азербайджану та України є свідченням того, що відбувається найактивніша взаємодія між представниками різних етнічних груп і спільнот, а також характеризує міжетнічні взаємини та ситуацію міжкультурного спілкування, зумовленого традиціями мирного співіснування даних етносів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вахабзаде Б. Самед Вургун: Монографія. – Б. : Азярняшр, 1968. – 348 с.
2. Івакін Ю.О., Смілянська В.Л. Тарас Шевченко // Історія української літератури / За ред. М.Т.Яценка: у 3-х кн. – К. : Либідь, 1996. – Кн. 2. – С. 133.
3. Іванчук Р. Четвертий вимір; Шрами на скалі: романи. – Х. : Фоліо, 2007. – 447 с.
4. Нариман Нариманов «Бахадур и Сона» (1896) Повести и

REFERENCES

1. Vakhazade B. Samed Vurhun: Monografyya. – B: Azyarnyashr, 1968. – 348 s.
2. Ivakin YU.O., Smilyans'ka V.L. Taras Shevchenko // Istoryia ukrayins'koyi literatury / Za red. M.T.Yatsenka: u 3-kh kn. – K. : Lybid', 1996. – Kn. 2. – S. 133.
3. Ivanchuk R. Chetvertyy vymir; Shramy na skali: romany. – KH.: Folio, 2007. – 447 s.
4. Naryman Narymanov «Bakhadur y Sona» (1896) Povesty y p'esy.

Імагологічні дослідження дозволяють простежити інтерпретацію сприйняття азербайджанців та азербайджанської культури в українському суспільстві, не ідеалізуючи стосунки між азербайджанським та українським етносами.

Так, письменники Азербайджану створюють образи видатних українців Т.Шевченка, І.Франка, в той час як українські дослідники звертаються до творчості Низімі, Самеда Вургуну тощо.

Починаючи з 60-х років ХХ ст., в сферу художньої творчості прийшли нові таланти, які в своїх творах почали критикувати політичний лад, що існує. Серед них були такі прозаїки і поети, як Іса Гусейнов, Мамед Араз, Сабір Ахмедов, Анар, Акрам Айліслі, Ельчин, Сабір Рустамханлі, Алекпер Салахзаде, Фарман Керізмаде та ін.

Основні тенденції розвитку азербайджанської літератури виходять з оспівування ідеології азербайджанства. У кінці ХХ – початку ХХІ століття величезне значення у пошукванні художнього процесу мав прихід нових талановитих авторів. Для таких багатонаціональних та мультикультурних країн, як Азербайджан і Україна, важливе місце займає питання стану та культури, рецепції, як феномена «багатошаровості» культур, що виникають як наслідок рецепції культурних цінностей. Міжкультурне спілкування Азербайджану та України є тим соціокультурним механізмом, який забезпечує можливість узгодженої людської діяльності. Способи реалізації цієї ключової функції специфічні у різних народів. Національна культура є універсальною матерією для всього людства, оскільки існує щось спільне між культурами, створеними різними поколіннями одного і того ж етносу, відокремленими тисячоліттями. Традиційна культура розкривається як основа культурної ідентичності. Криза ідентичності розглядається як необхідний етап на шляху поновлення культурної самобутності.

- п'єсы. // Пер. с. азерб. – М. : Худ. Лит., 1971.–224 с.
5. Науменко М. Українсько-азербайджанське співробітництво в галузі культури (1991-2008). [Е. ресурс]. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Univer/2010_1/101-109.pdf
6. Українсько-азербайджанські науково-літературні зустрічі. [Е. ресурс]. Режим доступу: http://www.nas.gov.ua/siaz/Ways_of_development_of_Ukrainian_science/article/15021.3.018.pdf

- // Per. s. azerb. – M. : Khud. Lyt., 1971.–224 s.
5. Naumenko M. Ukrayins'ko-azerbaydzhans'ke spivrobitnytstvo v haluzi kul'tury (1991-2008). E.resurs]. Rezhym dostupu: http://www.nbuv.gov.ua/oldjrn/Soc_Gum/Univer/2010_1/101-109.pdf
6. Ukrayins'ko-azerbaydzhans'ki naukovo-literaturni zustrichi. [E. resurs]. Rezhym dostupu: http://www.nas.gov.ua/siaz/Ways_of_development_of_Ukrainian_science/article/15021.3.018.pdf

Evolution of Azerbaijan topics in Ukrainian literature second half of XX - beginning of XXI century

Z. K. Alieva

Abstract. In the article described the evolution of Azeri theme in Ukrainian literature of the second half of the XX - XXI century. Showing the problems associated with the loss and recovery of cultural identity and Ukrainian Azerbaijanis in globalization: cultural marginalization of society; sharpening contradictions between national, ethnic, social and regional and territorial identity. Reveals the current state and development of national literature and Ukrainian Azerbaijanis in relation to their cultural identity. Show ing crucial revival of religion and traditions to restore cultural identity.

Keywords: evolution, literature, discourse, Ukraine, Azerbaijan, novel, poetry, prose.

Эволюция развития азербайджанской темы в украинской литературе второй половины XX - начала XXI века

З. К. Алиева

Аннотация. В статье исследована эволюция развития азербайджанской темы в украинской литературе второй половины XX - начала XXI века. Показано проблемы, связанные с потерей и восстановлением культурной идентичности азербайджанцев и украинцев в условиях глобализации: культурная маргинализация социума; обострение противоречий между национальной, этнической, социальной и регионально-территориальной идентичностью. Раскрыто современное состояние и развитие национальной литературы азербайджанцев и украинцев во взаимосвязи с их культурной идентичностью. Показано решающее значение религии и возрождение традиций для восстановления культурной идентичности.

Ключевые слова: эволюция, литература, дискурс, Украина, Азербайджан, роман, поэзия, проза.